

Mikołaj Leonieni

O projekcie prawa o wykroczeniach : (kilka uwag o części ogólnej Projektu)

Palestra 5/9(45), 53-59

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIKOŁAJ LEONIENI

○ projekcie prawa o wykroczeniach

(Kilka uwag o części ogólnej Projektu)

Od dłuższego już czasu zarówno w środowisku prawniczym, jak i w szerokich kręgach społeczeństwa odczuwano potrzebę usystematyzowania dotychczas wydanych i opracowania szeregu nowych postanowień prawa o wykroczeniach.

Tej pilnej potrzebie społecznej czyni w znacznej mierze zadość świeżo opublikowany Projekt prawa o wykroczeniach z 1961 r.¹, będący dziełem kilkunastuosobowej Komisji powołanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Sprawiedliwości.

Projekt zawiera część ogólną i część szczegółową, obejmując razem 122 artykuły.

Projekt zrywa z dotychczasową praktyką odsyłania w wielu wypadkach do części ogólnej kodeksu karnego z 1932 roku. Opierając się na uznanych zasadach socjalistycznego prawa karnego i użytkowując wydatne założenia części ogólnej tegoż kodeksu, projekt formalnie niezależnia się od jego postanowień, tworząc odrębną część ogólną prawa o wykroczeniach. Wydaje się, że zjawisko to ocenić należy pozytywnie. Z obserwacji bowiem praktyki stosowania obowiązującego prawa o wykroczeniach wynika, że dotychczasowy brak odrębnej części ogólnej prawa o wykroczeniach poważnie utrudniał pracę kolegiów karno-administracyjnych² i powodował niekiedy błędne orzekanie. Nawet sądy nierzadko np. skazywały warunkowo (zawieszały wykonanie kary aresztu), przeocząc okoliczność, że przepis art. 2 prawa o wykroczeniach z 1932 r., który wymienia odnoszące się do tego prawa przepisy części ogólnej kodeksu karnego z 1932 r., pomija jednak przepisy art. 61—64 k.k.³

Przepisy projektu mocno uwydatniają zasady humanizmu socjalistycznego i wychowawcze tendencje represji karno-administracyjnej. Widać to zwłaszcza wyraźnie np. w systemie postulowanych kar, we wprowadzeniu kary nagany publicznej, w uprawnieniu kolegium kar-

¹ W dalszych rozważaniach będzie używany w skrócie termin: projekt.

² Dalej w skrócie: kolegium k. adm.

³ O słuszności utrzymania lub zniesienia udziału sądów w orzekaniu co do wykroczeń por. Z. Łukaszkiewicz: Kompetencje sądu w sprawach o wykroczenia, „Zagadnienia karno-administracyjne” nr 3/1961, s. 2.

no-administracyjnego do odstąpienia w szczególnych wypadkach od ukarania winnego, w dopuszczalności warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary aresztu administracyjnego, w swoistym unormowaniu odpowiedzialności nieletnich, w zaakcentowaniu środków profilaktyczno-społecznego oddziaływania i w ujęciu zatarcia skazania.

Do kategorii udanych przepisów, w sposób właściwy zużytkowujących doświadczenia praktyki sądowej i kolegów karno-administracyjnych oraz nauki prawa karnego, zaliczyć należy zwłaszcza projektowane postanowienia o zasadach wymiaru kary w ogóle, a kary grzywny w szczególności, jak również przepisy o okolicznościach obciążających i łagodzących wymiar kary.

Wymiar kary bowiem to najtrudniejszy chyba element w orzekaniu. W praktyce będzie zatem wysoce pożyteczne kierowanie się przy wymierzaniu kary administracyjnej stopniem zawinienia sprawcy oraz stopniem społecznej szkodliwości wykroczenia (art. 23 § 2). Przykładowo dobrane okoliczności łagodzące i obciążające trafnie ukazują kierunek rozważań przy ocenie czynu i osobowości sprawcy, ułatwiając przez to wymierzenie słusznej i celowej represji karnej (art. 24, 25).⁴

Udany jest również przepis o zasadach wymiaru kary grzywny, stanowiącej poważny środek represji karnej, choć nie zawsze dotychczas właściwie wymierzanej m.i. z braku jasnych wskazań ustawy (art. 28).

Projektowane przepisy nasuwają jednak i pewne zastrzeżenia. Nie zmierzając do wyczerpującego przedstawienia całości projektowanych przepisów części ogólnej prawa o wykroczeniach, zatrzymamy się jedynie nad niektórymi postanowieniami, mogącymi nasunąć istotniejsze wątpliwości. Uwagi nasze dotyczyć będą tylko następujących czterech zagadnień, a mianowicie:

- a) systematyki kar samoistnych,
- b) zasad wymiaru kary grzywny,
- c) warunkowego zawieszenia wykonania kary,
- d) zatarcia skazania.

Ad. a). Co się tyczy systematyki kar samoistnych (art. 14), to nasuwa się tu uwaga następująca.

Wprowadzenie za wykroczenie kary nagany publicznej, znanej ustawodawstwu ZSRR i wielu krajom demokracji ludowej, jest niewątpliwie słuszne.⁵ Niesłuszne natomiast wydaje się umieszczenie w systematyce kar kary nagany publicznej na miejscu drugim, zaraz po karze aresztu administracyjnego, a przed karą grzywny.

⁴ Por. J. Jasiński: Prawo o wykroczeniach w nowej szacie, „Prawo i Życie” nr 13/1961, s. 2. W dotychczasowym naszym ustawodawstwie por. analogiczne ujęcie art. 50 k.k. W.P. z 1944 r. (Dz. U. Nr 6, poz. 27; tekst jednolity z 1957 r.: Dz. U. Nr 22, poz. 107).

⁵ Por. np. czeskosłowacką ustawę karno-administracyjną z 1950 r. Por. też dyskusję o systemie kar w przyszłym prawie o wykroczeniach w NRD (np. R. Schüsseler: Gedanken zur künftigen Regelung des Ordnungsstrafrecht, „Neue Justiz” 1958, s. 708). Warto tu dodać, że karę nagany publicznej za występki spotykamy w wielu ustawach socjalistycznych (por. np.: art. 21 pkt 7 Podstawowych zasad ustawodawstwa karnego ZSRR i republik związkowych z dnia 25.XII.1958 r.; § 3—6 ustawy NRD z dn. 11.XII.1957 r.; art. 16 pkt 12 k.k. albańskiego z 1952 r.; art. 22 pkt 6 k.k. bułgarskiego z 1951 r.).

W obecnym odczuciu moralnym szerszych rzesz społeczeństwa kara grzywny (sięgająca wszak kwoty 4 500 złotych) jest jednak karą o wiele surowszą niż kara nagany publicznej — niezależnie od podania lub niepodania do publicznej wiadomości orzeczenia o ukaraniu naganą publiczną; poza tym projekt przewiduje również możliwość podania do publicznej wiadomości orzeczenia o ukaraniu aresztem lub grzywną, jeżeli może to mieć znaczenie wychowawcze, a zatem jeżeli ono jest nieodzowne (art. 21).

Ad b). W sprawie kary grzywny wspomnieliśmy już wyżej o niewątpliwie słusznym i celowym sformułowaniu i wprowadzeniu do projektu przepisu o zasadach wymierzania kary grzywny (art. 28).

Projektowany przepis w sposób właściwy zużytkowuje dość bogate doświadczenie w tej mierze zarówno praktyki sądowej, jak i kolegów karno-administracyjnych. Rozwija on zresztą zasady art. 56 k.k. z 1932 roku. Projektowany przepis realizuje od dawna odczuwaną potrzebę wyraźnego sformułowania przesłanek należytego wymiaru represji karno-administracyjnej o charakterze ekonomicznym. Omawiany przepis ma przy tym na oku znane ustawodawstwu szeregu krajów socjalistycznych i burżuazyjnych zasady wymierzania kary grzywny.⁶

Projektowany przepis o wymierzaniu kary grzywny nasuwa jedną tylko, ale naszym zdaniem istotną uwagę krytyczną. Chodzi mianowicie o zbędne w tym przepisie podkreślenie, żeby wymierzanie grzywny „przede wszystkim” uwzględniało „stosunki majątkowe sprawcy, jego zarobki lub dochody oraz warunki rodzinne.” Bo przecież wymiar kary grzywny, tak jak każdej innej kary administracyjnej, opiera się na ogólnych przesłankach wymierzania kary, o czym mówi się w projekcie w art. 23. Wymiar kary grzywny bowiem zmierza do osiągnięcia tych samych celów (zadań) karania co i przy każdej innej karze administracyjnej. Odrębna wzmianka o potrzebie uwzględnienia przy orzekaniu grzywny stanu majątkowego i rodzinnego sprawcy wykroczenia jest bez wątplenia słuszną i nieodzowną ze względu na szczególnie charakter tej kary. Uwzględnienie jednak stanu majątkowego i stosunków rodzinnych sprawcy przy wymierzaniu kary grzywny jest tylko jednym spośród innych elementów wymiaru kary. Dlatego też teoretycznie byłoby może zbędne, a praktycznie raczej niepożądane szczególne podkreślenie tego, że przy wymiarze kary grzywny należy „przede wszystkim” uwzględniać stosunki majątkowe i rodzinne sprawcy wykroczenia.

Ad c). Przechodząc do omówienia projektowanej instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu administracyjnego (art. 29), należy zaznaczyć, że obowiązujące przepisy prawa o wykroczeniach nie przewidują tej instytucji (art. 2). W nauce prawa karnego i w dotychczasowej judykaturze Sądu Najwyższego wyrażono przekonanie, że zawieszenie wykonania kary aresztu za wykroczenia byłoby niecelowe i zbędne. Niecelowe — ze względu na ogólnoprewencyjne zadania

⁶ Por. np.: § 48 k.k. czechosłowackiego z 1950 r. w red. ustawy z 1957 r.; art. 52 k.k. rumuńskiego z dnia 18.III. 1936 r. w red. ustawy z 1955 r. Z ustaw burżuazyjnych por. np. art. 48 pkt 2 k.k. szwajcarskiego z 1937 r. w red. ustawy z dnia 5.X. 1950 r. (ten ostatni przepis dotyczy zasad wymiaru grzywny także za wykroczenia).

kary aresztu, niemożliwe do osiągnięcia przy orzekaniu niskich kar aresztu i warunkowego zawieszenia; zbędne — gdyż przepisy prawa o wykroczeniach przewidują z reguły (art. 9 pr. o wyk. z 1932 r.) możliwość przejścia w uzasadnionych wypadkach z kary aresztu na karę grzywny, często zresztą występującą — jako kara alternatywna — obok kary aresztu.⁷ Zapatrywania te nie były jednak w pełnej zgodzie z inną, uznawaną coraz bardziej we współczesnej penologii tezą o ujemnych następstwach kary krótkoterminowego pozbawienia wolności i o celowości — we właściwych wypadkach — warunkowego zawieszenia wykonania tego rodzaju kary, a to zarówno ze względu na wymagania zapobieżenia szczególnego, jak i ogólnego.

W praktyce kolegiów karno-administracyjnych i sądów powiatowych w ostatnich latach odczuwano potrzebę stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu za wykroczenia.

Sądy powiatowe, rozpatrując odwołania skazanych od orzeczeń kolegiów karno-administracyjnych, niejednokrotnie stosowały warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary aresztu. Powyższe orzeczenia sądowe, podjęte wbrew przepisowi art. 2 prawa o wykroczeniach z 1932 r., uchylane były potem w trybie rewizji nadzwyczajnej przez Sąd Najwyższy.

Projektowane przepisy o zawieszeniu wykonania kary aresztu za wykroczenia harmonizują ze wspomnianą tendencją humanizmu socjalistycznego oraz wychowawczej roli represji karnej orzekanej za wykroczenia. Można chyba uznać zatem za słuszne i celowe w zasadzie wprowadzenie tej instytucji w prawie o wykroczeniach.⁸ Należałoby jednak ująć omawianą instytucję tak, aby stosowanie jej w praktyce kolegiów karno-administracyjnych odpowiadało zadaniom polityki kryminalnej skutecznego zwalczania wykroczeń. Projektowane przepisy (art. 29 § 3) zwracają wprawdzie poważnie zakres dopuszczalności warunkowego zawieszenia kary, wyłączając stosowanie tegoż zawieszenia wykonania kary do sprawcy, „który w ciągu ostatnich trzech lat przed popełnieniem wykroczenia był już karany” bądź przez kolegium k. adm., bądź przez sąd, ale to podmiotowej natury ograniczenie zakresu warunkowego skazania nie jest wystarczające. Wydaje się, że gwarancją prawidłowej praktyki zawieszenia wykonania kary aresztu za wykroczenie byłoby uwzględnienie w projektowanym przepisie trafniejszego ujęcia podstaw (przesłanek) zawieszenia wykonania kary, warunków zawieszenia wykonania kary oraz powodów odwołania zawieszony kary.

Wzbudzać więc może zastrzeżenie okoliczność, że przepis art. 29 projektu uzależnia warunkowe skazanie wyłącznie od ustalenia dodatniej prognozy indywidualnej sprawcy wykroczenia. Doświadczenie bowiem uczy, że nieraz nadmiernie stosujemy zawieszenie wykonania kary, nawet za często popełniane czyny karalne właśnie na podstawie

⁷ Por. M. Leoniemi: Rodzaj i wysokość kary a warunkowe skazanie, „Pa-lestra” Nr 1/1961, s. 39.

⁸ Warunkowe zawieszenie wykonania kary za wykroczenia w projekcie prawa o wykroczeniach w NRD przewiduje R. Schüsseler: op. cit., s. 708. Z ustaw burżuazyjnych warunkowe zawieszenie wykonania kary za wykroczenia zna np. k.k. szwajcarski z 1937 r. w red. ustawy z dnia 5.X. 1950 r. (art. 41, 102, 105). W naszej literaturze za dopuszczalnością warunkowego zawieszenia wykonania kary za wykroczenia wypowiada się J. Jasiński: op. cit., s. 2.

pozytywnej oceny osobowości sprawcy, z pominięciem rozważenia stopnia społecznej szkodliwości czynu i ogólnych zadań karania. Tak więc proponowana w cytowanym wyżej art. 29 projektu koncepcja podstawy zawieszenia kary aresztu uzasadniałaby poniekąd tego rodzaju praktykę. Zgodnie zaś z przeważającą chyba dziś opinią nauki prawa karnego i judykatury Sądu Najwyższego stosowanie zawieszenia wykonania kary wymaga w każdym wypadku — poza ustaleniem dodatniej prognozy indywidualnej sprawcy — rozważenia stopnia społecznej szkodliwości czynu karalnego i ogólnych zadań (celów) karania.⁹ Tej podstawowej zasadzie stosowania omawianej instytucji należy dać jednak jasny wyraz w przepisie nowego prawa o wykroczeniach.

Następnie, zastosowanie zawieszenia wykonania kary aresztu będzie oddziaływać zapobiegająco i wychowawczo przede wszystkim na skazanego, sprawcę wykroczenia, natomiast słabiej będzie oddziaływać pod względem wychowawczym i profilaktycznym na szerszy ogół społeczeństwa. Wydaje się więc pożądane, aby kolegia karno-administracyjne, zawieszając wykonanie kary, mogły orzekać w stosownych wypadkach karę grzywny¹⁰, zobowiązywać warunkowo skazanego do naprawienia wyrządzonej wykroczeniem szkody itp. Te ostatnie środki przewidziane są zresztą w razie odstąpienia przez kolegium k. adm. od wymierzenia sprawcy wykroczenia kary (art. 27).

W końcu, wymagają również pewnego uzupełnienia przepisy o odwołaniu zawieszenia wykonania kary aresztu. Projektowany przepis art. 30 zezwala na zarządzenie wykonania zawieszonych kary, jeżeli w okresie próby ukarany popełni przestępstwo. Jeżeli w ciągu 2 miesięcy po upływie okresu próby nie zarządzono wykonania zawieszonych kary, ukaranie uważa się za niebyłe.

W powyższym sformułowaniu wzbudza zastrzeżenia postanowienie o fakultatywności odwołania zawieszonych kary. Zasada ta w praktyce sądowej nie zdała egzaminu. Sądy odwołują zwykle zawieszenie wykonania kary jedynie w wypadkach tak zwanego obligatoryjnego cofnięcia warunkowego skazania (art. 63 § 1 k.k. z 1932 r.). Fakultatywne odwołanie zawieszenia wykonania kary wiąże się zwykle ze sprawnym funkcjonowaniem kuratora i jego działalnością w okresie próby, czego przecież projektowany przepis prawa o wykroczeniach nie przewiduje. Należyte unormowanie powodów odwołania zawieszenia wykonania kary jest nieodzowne, dotyka ono bowiem podstaw tej instytucji.¹¹ Wydaje

⁹ Por. np. J. Wizelberg: O istocie warunkowego skazania, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” nr 1/1961, s. 35—42; M. Leonieński: Warunkowe skazanie formą wymiaru kary, „Nowe Prawo” nr 6/1959, s. 819—835. Por. także: Materiały do nauki prawa karnego, nauka o przestępczości i o karze, opracował Zespół Katedry Prawa Karnego U. W. pod red. prof. L. Lernelła, Łódź-Warszawa 1955, s. 90—92. Por. też np.: postanowienie Sądu Najwyższego z dn. 27.II. 1948 r. K. 1996/47 (ZO 30/48); wyrok S. N. z dn. 11.IV. 1959 r. V K. 518/59 (Orzecznictwo Sądu Najwyższego Karne i Cywilne, wyd. Gen. Prok. Wyd. Szkol. nr 7/1959); wyrok S. N. z dn. 17.I. 1961 r. II K. 1162/60 (z 10/1961 Orzecznictwa Izby Karnej Sądu Najwyższego w Dodatku do „Biuletynu Ministerstwa Sprawiedliwości” nr 6/1961).

¹⁰ Przepis art. 18 projektu zezwala na stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu i kary grzywny tylko przy wykroczeniach z chęci zysku lub z innych niskich pobudek.

¹¹ Por. M. Leonieński: Odwołanie warunkowego skazania, „Państwo i Prawo” z 10/1958, s. 598.

się przeto nieodzowne zaprojektowanie koniecznego odwołania zawieszanej kary za wykroczenia, np. w razie popełnienia w okresie próby nowego umyślnego czynu karalnego i skazania za ten czyn na karę aresztu przez kolegium k. adm. lub skazania na karę pozbawienia wolności przez sąd.

Ad. d). Wreszcie nasuwa się uwaga co do projektowanych przepisów o zatarciu skazania (art. 33).

W zestawieniu z dotychczasowymi postanowieniami prawa o wykroczeniach (art. 14 pr. o wyk. z 1932 r.), projektowane przepisy prawa o wykroczeniach przewidują krótszy okres zatarcia skazania. Okres zatarcia według obowiązujących przepisów wynosi 3 lata od daty odbycia darowania lub przedawnienia kary. Zatarcie skazania następuje z mocy samego prawa po upływie powyższego okresu. Analogiczne ujęcie zawiera również projektowany przepis, ale okres zatarcia ustala na 2 lata.

Można by zgodzić się ze skróceniem okresu zatarcia skazania, mając na uwadze stosunkowo mniejszy stopień społecznego niebezpieczeństwa wykroczenia oraz nieodzowność możliwie szybkiego ułatwienia sprawy wykroczenia uzyskania pełnej rehabilitacji społecznej. Jednakże projektowany przepis o zatarciu skazania wymagałby pewnej istotnej korektury.

Otóż zgodnie z tendencjami ustawodawstwa socjalistycznego i szeregu kodeksów burżuazyjnych okres zatarcia wymaga zróżnicowania zależnie od rodzaju i wagi wykroczenia.¹² W świetle analizy prawno-porównawczej ustawodawstwa i doświadczeń praktyki sądowej i kolegiów karno-administracyjnych wydaje się bardziej właściwe ustalenie dwóch okresów zatarcia skazania, a mianowicie: dłuższego, dwuletniego, w razie skazania na karę aresztu i krótszego, jednego roku, w razie skazania na karę grzywny lub kary nagany publicznej. Warto tu zaznaczyć, że niektóre ustawodawstwa socjalistyczne przewidują okres zatarcia skazania jednego roku za przestępstwa, za które skazano na karę grzywny, karę pracy poprawczej lub karę nagany. Analogiczne ujęcie zawierał również np. polski projekt k.k. PRL z 1956 r.¹³

W związku z poczynionymi tu uwagami o wymiarze kary, odwołaniu zawieszenia wykonania kary i instytucji zatarcia skazania warto jeszcze wspomnieć o ściśle z tym wiążącej się sprawie rejestru skazań za wykroczenia. Projektowane przepisy o recydywie, odwołaniu zawieszanej kary i zatarciu skazania wymagają prowadzenia rejestru skazań za wykroczenia. Obowiązujące przepisy nie przewidują obowiązku prowadzenia takiego rejestru w skali krajowej¹⁴; nie zawsze też rejestry te prowadziły prezydja rad narodowych nawet większych miast. Tak np. w Łodzi nie ma ogólnego rejestru skazań za wykroczenia; jedynie poszczególne dzielnicowe kolegia karno-administracyjne prowadzą odrębne rejestry skazań za wykroczenia. Powyższy stan rzeczy utrudnia poważnie właściwy wymiar kary, walkę z recydywą, odwołanie zawieszenia kary i zatarcia

¹² Por. M. Leonieni: Zatarcie skazania a potrzeby praktyki sądowej, „Nowe Prawo” nr 7-8/1961.

¹³ Por. przepis art. 82 pkt 1 projektu k.k. PRL z 1956 r.

¹⁴ Por. np. § 2 pkt 1 lit. a) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10.IX. 1952 r. o rejestrze skazanych (Dz. U. Nr 39, poz. 273).

skazania. Stan ten wymagałby możliwie szybkiej jego zmiany i wprowadzenia w skali ogólnokrajowej rejestru skazań za wykroczenia, a w każdym razie wprowadzenia takiego ogólnego rejestru skazanych za wykroczenia przy prezydiach rad narodowych większych miast.¹⁵

*

Przedstawione wyżej uwagi poruszają niektóre tylko z licznych zagadnień, jakie nasuwają się w związku z analizą części ogólnej projektu prawa o wykroczeniach z 1961 r. Uwagi te poczyniono celem ich ewentualnego rozważenia po dokonaniu publicznej dyskusji nad ogłoszonym projektem.

---

¹⁵ Por. np. art. art. 359—364 k.k. szwajcarskiego z 1937 r. w red. ust. z dnia 5.X. 1950 r. o centralnym i terenowych (w kantonach) rejestrach skazanych za wykroczenia.